

Зборник радова Учитељског факултета, 18, 2022, стр. 29-37
159.955.6.072-057.874:37.015.31(497.11)"2020/2021"
37.091.26(497.11)"2020/2021"
37.014:006.83(497.11)"2020/2021"
COBISS.SR-ID 78028041

Бранислав М. Ранђеловић¹⁶

Универзитет у Приштини – Косовска Митровица, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

Елизабета М. Каралић¹⁷

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања Републике Србије

Данијела П. Ђукић¹⁸

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања Републике Србије

УТИЦАЈ КОВИД ПАНДЕМИЈЕ НА СПРОВОЂЕЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ СТУДИЈЕ ПИРЛС 2021 У ШКОЛАМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Сажетак: КОВИД-19 пандемија је довела до многобројних промена у реализацији васпитно-образовног процеса у Републици Србији и уједно је утицала на све друге започете активности у образовном систему. У овом истраживању приказујемо утицај пандемије КОВИД-19 на реализацију међународне студије ПИРЛС током пробног тестирања у Србији 2020. године, на узорку од 36 школа и на главном тестирању 2021. на узорку од 170 школа. ПИРЛС, међународна студија мери и упоређује трендове развоја читалачке писмености десетогодишњака и пружа земљама учесницама прилику да прикупе међународно упоредиве податке о читалачким компетенцијама ученика. Осмишљена је са циљем да се побољша и унапреди процес подучавања ученика у процесу стицања читалачких компетенција. Циљ овог рада је да прикаже успешност реализације ПИРЛС студије у Србији анализом узорка, одзива школа, ученика и родитеља и опитних услова тестирања током пандемије. Извор података за анализу су обрасци за праћење ученика и учитеља и образац за администрирање тестирања. Узорак је истражен методом анализе садржаја. Резултати истраживања показују да је пандемија утицала на учеиће ученика и родитеља у истраживању, али и да је у датим околностима истраживање је успешно спроведено. Закључак рада упућује на потребу промовисања значаја међународних студија у циљу осигурања квалитета образовања. Препорука за будућу реализацију ПИРЛС истраживања је перманентно указивање на значај учеића у великим компаративним студијама који произилази из богатих података о контексту подучавања и учења читања у кући и у школи, као и о нивоу читалачке писмености код ученика четвртог разреда.

Кључне речи: међународна истраживања у условима КОВИД-19 пандемије, ПИРЛС студија, осигурање квалитета образовања.

¹⁶branslav.randjelovic@pr.ac.rs

¹⁷ekaralic@ceon.rs

¹⁸ddjukic@ceon.rs

УВОД

Утицај пандемије изазване вирусом КОВИД-19 у различитим сегментима друштва је једна од најчешће истраживаних тема у протекле две године. У мноштву објављених радова представљен је утицај пандемије на многе делатности. КОВИД-19 пандемија утицала је на неопходност предузимања корених промена посебно у делатностима, чија је реализација у кратком временском раздобљу морала бити прилагођена новонасталим околностима. Већина одлука донетих, данас, у контексту пандемије која не јењава, имаће како глобалан утицај на образовање тако и дугорочне последице.

КОВИД-19 је, са једне стране, открио рањивост многих образовних система и велику неспремност за масовни прелазак на хибридную наставу и учење на даљину (Onyema E. M. et.al., 2020; Idrizović Dž., 2020), док су са друге стране на површину испливали изванредни индивидуални људски и професионални потенцијали и изнад свега сналажљивост. Међутим, откривено је и нешто позитивно. Очигледна је солидарност и снажан одговор на изазове, предузимљивост, посвећеност и креативност многих наставника, ученика и породица који граде јединствено искуство учења у новонасталој ситуацији у образовним системима широм света. Све чињенице упућују на то да је ово тренутак када су неопходни прагматизам и брза акција. Поред редовних образовних активности попут реализације свакодневне наставе, КОВИД-19 пандемија погодила је и готово све остале активности унутар школа, па и реализацију међународних истраживања (Ary, et al., 1985). Све то се рефлектовало на веома сличан начин, како у нашем тако и у многим другим образовним системима. У даљем излагању представимо утицај пандемије на реализацију веома значајне међународне студије ПИРЛС која се у том периоду по први пут реализовала у школама у Републици Србији.

Истраживање ПИРЛС (*Progress in International Reading Literacy Study*) је међународно истраживање развоја читалачке писмености, осмишљено с циљем да побољша и унапреди процес подучавања ученика у процесу читања и стицања читалачких компетенција. Посвећено је унапређењу наставе и процеса разумевања читања код десетогодишњака. У основи, ова студија пружа земљама које у њој учествују јединствену прилику да прикупе међународно упоредиве податке о читалачким компетенцијама ученика након четири године образовања, јер је то важна прекретница у развоју читалачких компетенција ученика. Читалачка писменост сматра се једном од основних компетенција значајних за развој сваке особе, процеса учења (Cole et al., 2004; Kirsch et al., 2002; Kirby, 2007; 2009; Mullis, 2009) и у основи је како формалног тако и неформалног образовања. Процена читалачке писмености у контексту ПИРЛС истраживања не подразумева само процену пуког разумевања различитих врста текстова, већ и процену функционалног знања и размишљање о прочитаним

садржајима и примену нових сазнања у остваривању индивидуалних и друштвених циљева у непосредном свакодневном животу. Преко разумевања прочитаног текста, као једне од кључних компетенција у фокусу ове студије, па све до вредновања образовног система и процене у којој мери је образовни систем успешан, дат је преглед најзначајнијих карактеристика реализације ПИРЛС студије у школама у Републици Србији, а све то у контексту актуелне КОВИД-19 пандемије.

Резултати ПИРЛС студије пружају квалитетне податке о постигнућима ученика и елементе за будућу ревизију образовних стандарда из Српског језика за крај првог циклуса основног образовања и васпитања. Континуирана примена образовних стандарда и исхода допринела би ублажавању разлика у постигнућима ученика током процеса наставе и учења и на завршном испиту. Уједно, стандарди и исходи омогућавају објективније и поузданије вредновање напредовања ученика и представљају важан механизам за осигурање квалитета оцењивања (Bastalić A.A., 2018; Каралић и др. 2021:29).

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је да се утврди успешност реализације ПИРЛС студије у Србији и утицај КОВИД-19 пандемије на спровођење пробног истраживања и главног истраживања. Затим, циљ је да утврдимо да ли разумевање значаја међународних истраживања има утицај на одзив актера истраживања током трајања КОВИД-19 пандемије, на основу прикупљених података и квантитативне анализе узорка, одзива школа, ученика и родитеља као и квалитативне анализе општих услова тестирања током пандемије и прикупљених сагласности родитеља за учешће ученика у самом тестирању.

Важно је нагласити да ово истраживање обухвата период од реализације пробног ПИРЛС истраживања у периоду март-април 2020. године и главног истраживања у периоду март-април 2021. године. Истраживање има и квалитативни и квантитативни карактер, те је у складу са тим задатак анализа постојећих података из прикупљене документације током тестирања, затим анализа података из интервјуа обављених са координаторима истраживања у школама, као и података из извештаја које су координатори били у обавези да доставе након реализације. На основу мишљења и запажања координатора тестирања узврђено је разумевање вредности и значаја међународних студија код директора, учитеља и родитеља ученика. У обради података примењена је дескриптивна статистика која је обухватала израчунавање фреквенција и процената, као и квалитативна обрада података.

Како су на овај начин могући различити одговори и резултати, уместо класичне хипотезе у истраживању постављамо истраживачка питања:

1. Да ли и колико је присутан утицај КОВИД-19 пандемије на одзив учесника истраживања у студији ПИРЛС?

2. Да ли је и у којој мери свест о значају учешћа у међународним истраживањима утицало на укупан одзив учесника истраживања у студији ПИРЛС?

ИСТРАЖИВАЊЕ, АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА

Реализација пробног истраживања у оквиру ПИРЛС студије, планирана је за период март-април 2021. године, на узорку од 1240 ученика четвртог разреда, распоређених у 64 одељења у 36 школа. Након увођења ванредног стања 15. марта, 2020. године започето истраживање је обустављено, као и све друге школске активности. Већина образовних активности, првенствено настава, преусмерена је на једно, за већину актера, потпуно ново окружење које је подразумевало дигитални контекст. Међутим, пробно ПИРЛС истраживање је унапред планирано и започето по јасно утврђеним процедурама и није га било могуће мењати, одложити нити преусмерити на онлајн тестирање.

Графикон 1 приказује укупан број школа у којима је завршено тестирање до увођења ванредног стања и затварања школа. Из приказаног можемо уочити да је тек нешто мало више од половине укупног узорка школа спровело тестирање до самог краја и то њих 19, што представља 52,77%.

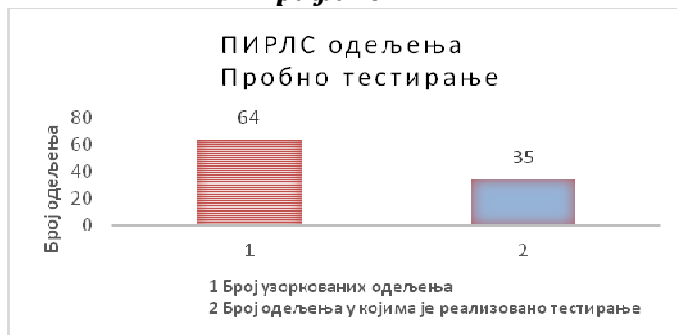
Графикон 1.

У школама у којима је тестирање ученика реализовано прикупљени су подаци из упитника за директоре које је попунило свих 19 директора. Међутим, то је и даље тек 52,77 % података ове врсте, у односу на планиран укупан број анкета које би обезбедиле податке о школама, начинима реализације наставе у школама, школским ресурсима и сл.

Следећи значајан податак (Графикон 2.) нам указује на то да је у 54,68% укупно узоркованих одељења тестирање ученика реализовано, што је нешто мало више о односу на посматрани проценат учешћа школа. Ова разлика показује да је већи број школа са два одељења узоркована за тестирање од школа у којима је узорковано само једно одељење.

Графикон 2.

Сви учитељи одељења у којима је спроведено тестирање попунили су упитник за учитеље и на тај начин обезбедили податке о реализацији наставе, њеним карактеристикама и специфичностима, начинима подучавања ученика, стањима у одељењу и сл. Дакле, можемо закључити да смо прикупили тек 54,68 % података који указују на квалитет подучавања ученика у четвртном разреду основних школа у нашем образовном систему.

Ако бисмо се задржали на посматрању податка који показује број тестираних ученика у односу на укупан узорак ученика можемо утврдити да проценат прикупљених података опада (Графикон 3). Нешто мало мање од 50% ученика укупног узорка урадило је тест. Међутим, ако бисмо посматрали број ученика који су урадили тест у односу на пописани број ученика у одељењима у којима је тестирање реализовано онда је тај проценат нешто другачији и износи 86,88%.

Графикон 3.

Исто толико родитеља, тачније 656, попунило је упитник за родитеље. На тај начин, обезбеђени су подаци о раном учењу читања, ресурсима за учење код куће и ставовима о разумевању значаја учешћа у оваквим истраживањима. Квалитативном анализом извештаја школских координатора и анализом података из анкете утврдили смо да је 99 ученика од укупно очекиваног броја (755) изостало са тестирања услед болести. Можемо закључити да је највероватније знатан број ових ученика одсутан услед инфекције КОВИД-19. Од 99 ученика који су изостали са тестирања само 3 ученика нису имала сагласност родитеља за тестирање што је готово занемарљив проценат. То значи да је сагласност родитеља имало 96,96% ученика.

На основу прикупљених и анализираних података са пробног тестирања можемо јасно закључити да су се школе до затварања, одазвале и учествовале у реализацији тестирања. Такође, код родитеља и ученика је евидентна висока стопа учешћа у тестирању. Готово да са сигурношћу можемо закључити да би одзив био заиста висок као и проценат учешћа ученика да је пробна студија до краја реализована у свим школама, пре њиховог затварања.

Из податка да само троје ученика није имало сагласност родитеља за тестирање, можемо заступати становиште да је информисаност родитеља била на високом нивоу као и разумевање значаја учешћа ученика у овом веома значајном испитивању за образовни систем.

Када је анализа података са главног тестирања у питању, она упућује на прилично другачију слику, у односу на ону са пробног. Главно тестирање, које је спроведено у марту и априлу 2021. године, обухватило је 170 школа. Тестирање је реализовано у 169 школа уз поштовање строго прописаних мера у складу са тренутном епидемиолошком ситуацијом у земљи. Због епидемиолошких мера које су биле на снази у том периоду, одељења са великим бројем ученика су тестирана у групама и у више термина. Једна школа није учествовала у истраживању будући да је ученик (само 1) узоркованог одељења исписан из овог издвојеног одељења и премештен у матичну школу. Осталих 169 школа је учествовало у тестирању, што је 99,41% од укупног броја.

Графикон 4.

У 169 школа укупно је узорковано 225 одељења и у свим одељењима је тестирање реализовано до краја. За главно тестирање је узорковано 4947 ученика, а њих 4032, што чини укупно 81,5 % је изашло на тестирање (Графикон 4).

Разлику од 869 ученика, који нису тестирани, чине две групе ученика. Ученици који су изостали са тестирања и то њих 328, што је готово 6% од укупног узорка и ученици који нису имали сагласност родитеља за тестирање, њих 541 или изражено у процентима 10,93% (Графикон 5).

Графикон 5.

Квалитативном обрадом података из извештаја школских координатора у којима је између осталог било питање у коме је било потребно да родитељи наведу разлог због којих су ученици изостали са тестирања или разлоге због којих нису дали сагласност за учешће њиховог детета у тестирању, долази се до закључка да није само пандемија имала велики утицај. Нешто мало више од половине и то њих, тачније 57%, навело је да разлог зашто њихово дете није учествовало у тестирању није повезан са страхом од КОВИД-19 пандемије. Тек нешто мало више од 17 % родитеља навело је да је страх од КОВИД-а био основни разлог зашто њихова деца нису учествовала у тестирању. Преосталих 26% родитеља потврдило је да разлози због којих њихова децу нису учествовала у тестирању леже у недовољној информисаности, неазумевању значаја оваквих тестирања, охрабривању од стране запослених у школи када је у питању њихов избор и сл.

ЗАКЉУЧАК

Резултати екстерних домаћих и међународних испитивања основа су за редефинисање концепта квалитета образовања (Каралић и др. 2020:306). Основне и секундарне анализе пружиле су вредне увиде како да се осигура и унапреди реализација будућих међународних испитивања

и како да се подстакне учешће актера у што већем броју. На основу прикупљених података може се закључити да је КОВИД-19 пандемија имала директан утицај на оствареност учешћа испитаника у ситуацијама када су школе биле затворене због ванредног стања и у ситуацијама када су узорковани ученици били заражени вирусом, док је индиректан утицај пандемије занемарљив. На темељу прикупљених података дошло се до спознаје да је разумевање значаја учешћа у овим веома важним међународним евалуационим студијама на изузетно ниском нивоу како код учитеља тако и код родитеља ученика, који нису дали сагласност за учешће њихове деце у тестирању. Да би се осигурао квалитет реализације будућих студија, а самим тим и поузданост података добијених након њих на основу прикупљених података, долазимо до одређених закључака и смерница:

- Неопходно је промовисати значај оваквих студија у образовној јавности и пракси, а такође и приближити значај учешћа ученика у оваквим тестирањима, њиховим родитељима. Додатним снагама уложеним у подизање мотивације свих актера истраживања могуће је превазићи забележена одступања.
- Прелазак на дигитално тестирање ученика може осигурати веће учешће услед изненадних евентуалних поновних затварања школа. На темељу познавања успеха других земаља учесница које су спроводиле дигитални облик тестирања могуће је унапредити и осигурати учешће већег броја ученика у тестирању. Стварање могућности за нови начин тестирања побољшаће се укупан одзив репрезентативног узорка.

Осигурање квалитета међународних истраживања од кључне је важности за унапређење образовног система. Осигурање квалитета постиже се комплементарним коришћењем резултата са националних тестирања и са међународних истраживања и студија. У овом раду обрадили смо само један сегмент будуће визије оквира за осигурање квалитета реализације међународних студија у школама у РС, са надом да ће донете смернице, мере и препоруке бити у сагласју са ресурсима у образовању.

ЛИТЕРАТУРА

- Ary D., Jacobs, L. C. and Razavieh, A. *Introduction to Research in Education*, 3rd edition. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc, 1985.
- Bastalić A.A. Učinkovisost škola - dosadašnje spoznaje i pravci suvrmenih istraživanja, *NAPREDAK* 159 (1-2), (2018):11-30.
- Cole, M., Cole, S. R. and Lightfoot, C. *The development of children* (5th ed.). New York, US: Worth Publisher, 2004.
- Idrizović Dž. The Importance of International Assessments of Student Achievements for Improving the Quality of Education, *EDUCA*, XIII, 13, (2020):53-60.

- Karalić, E., Đukić, D., Ranđelović, B. Vizija i putevi ka kvalitetnom obrazovanju u Srbiji. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta u Prizrenu – Leposaviću*, 14 (2020):293-306.
- Karalić, E., Ranđelović, B. Odnos školskih ocena i rezultata na završnom ispitu. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta u Prizrenu – Leposaviću*, 16 (2021):29-40.
- Kirby, J. R. Reading Comprehension: *Its Nature and Development*. Encyclopedia of Language and Literacy Development (1–8). London, ON: Canadian Language and Literacy Research Network, 2007.
- Kirsch, I., De Jong, J., Lafontaine, D., McQueen, J., Mendelovits, J. and Monseur, C.. *Reading for Change. Performance and Engagement Across Countries*. Results from PISA 2000. OECD, 2002.
- Mullis, V. S. I., Martin, O. M., Kennedy, M. A., Trong, L. K. and Sainsbury, M. *PIRLS 2011 Assessment Framework*. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, 2009.
- Onyema E.M., Eucheria N.C., Obafemi F.A., Sen S., Atonye F.G., Sharma A., Alsaye A.O. Impact of Coronavirus Pandemic on Education, *Journal of Education and Practice*, Vol.11 (13), (2020):108-121.

THE IMPACT OF THE KOVID PANDEMIC ON THE IMPLEMENTATION OF THE INTERNATIONAL STUDY PIRLS 2021 IN SCHOOLS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: *The COVID-19 pandemic has led to numerous changes in the implementation of the educational process in the Republic of Serbia and has also affected all other activities started in the educational system. In this research, we present the impact of the COVID-19 pandemic on the implementation of international studies PIRLS 2021 during the field test in 2020 on a sample of 36 schools and on the main data collection in 2021, on a sample of 170 schools. International study PIRLS measures and compares trends in the development of reading literacy of student at age 10, and provides participating countries with the opportunity to collect internationally comparable data on students' reading competencies. It is designed with the aim of improving and advancing the process of teaching students in the process of acquiring reading competencies. Our goal is to show the success of the PIRLS 2021 study in Serbia by analyzing the sample, the response of the school, students and parents and the general conditions of testing during the pandemic. The source of data for the analysis are the forms for monitoring students and teachers and the form for administering tests. The sample was investigated by the method of content analysis. The results of the research show that the pandemic affected the participation of students and parents in the research, but in the given circumstances, the research was successfully conducted. The conclusion of the paper points to the need to promote the importance of international studies in order to ensure the quality of education. The recommendation for the future realization of PIRLS research is to permanently point out the importance of participation in large comparative studies that arise from rich data on the context of teaching and learning to read at home and at school, as well as the level of reading literacy among fourth graders.*

Keywords: *international research in the context of the Covid-19 pandemic, PIRLS study, quality assurance in education.*